

korlátok mindig többet segítettek a lehetőségeknél. Az irodalmi színpad vitathatatlan erényeiből azonban mégsem lehetett egyeduralkodó divatot kreálni. Ez a játékforma (mert az!) nem helyettesíthette, nem pótolhatta a drámát, még az amatőrök területén sem. Hiába alakítottak át egy sor színjátszó csoportot adminisztratív eszközökkel irodalmi szín-paddá, az új kedvenc csak ideig-óráig feledtethette a korszerűtlennek bélyegzett régít. Miután azonban irodalmi szín-padot csinálni rangot jelentett a hivatalos népművelési kurzuson, színjátszani pedig éppen hogy megtűrt csökevény, úgy látszott, hogy az amatőr színjátszás két, egymással ellentétes irányba szakadt.

Józan kiegyenlítődést irodalmi szín-pad és színjátszás között elsősorban az egyetemi együttesek hoztak. Mindenekelőtt az Universitas, aztán a szegedi Tudományegyetem színpada, majd a soproniak, debreceniek. A lassú érés már a hatvanas évek elején elkezdődött, de a színjátszás látványos frontátörésére csak 1965-ben, a szegedi Egyetemi és Főiskolai Fesztiválon került sor. Láthattuk itt Albee, Williams, Ionesco, Mrożek, D'Errico, Hubay darabjait, még hozzá kitűnő előadásokban. És az irodalmi színpadok is itt mutatták legkiforrottabb produkcióikat. Megszabadulva a színházpótló szerep koloncától, a közéleti aktualitásokat feldolgozó riportok és az oratórikus összeállítások végre egy valóban sajátos színpadi stílust igazoltak. A szegedi Kamaraszínház négynapos programja már akkor jelezte egy, a hivatásosokétól tudatosan eltérő, másik profil kialakulását. Olyan szín-házét, melyben egyéni teljesítmények helyett az ensemble-jelleg, az erőteljes rendezői koncepció érvényesült.

Tartozunk azonban az igazságnak azzal, hogy az utóbbi években a fejlődés lelassult, majd megállt. Az időnként megrendezésre kerülő szemlék és versenyek, s a most áprilisban ismét Szegeden megrendezett Egyetemi és Főiskolai Fesztivál bemutatói nem hoztak lényeges minőségi változást az öt évvel ez-előtt látottakhoz képest. Az amatőrök eredményei nemrég még valóban eredmények voltak, ma már azonban csak utánérzései a korábbiaknak, ismét a korszerűtlenség, az egymástól elszigetelt partizánkodás lett a mozgalom jellemzője. Az együttesek szorgalmasan ugrálják át azokat a léceket, amelyeknek elérése már nem jelent akadályt.

IZES MIHÁLY

Népi színjátszás Stúdiószínpadok

Néhány éve figyelem a műkedvelő színjátszás fejlődését-alakulását: Szegeden az egyetemi színpadok fesztiválját, Győrött az irodalmi színpadokét, Székesfehérváron a pódiumfesztivált néztem végig, Balassagyarmaton az V. Irodalmi Színpadi Napokat. Jó néhány, különböző helyen és céllal működő együttes belső életét ismerem. Tapasztalataim és élményeim összege ez az írás.

Az eredet: a népi színjátszás

Kezdetben volt a néprajzi tudományosság szóhasználatával „alakoskodásnak” mondott népszokás, az álarcos ünnep, mely nyomokban ma is föllelhető egyes vidékeken. Ilyen a mohácsi busójárás, a Debrecen környéki kecskés alakoskodás, a Mikulás-járás, a betlehemezés, a farsangi szokások némelyike: az állat-alakoskodások, a tél-temetés s más, hasonló népszokásaink. Ezekkel egyidőben alakultak s fejlődtek a vásári „színjátékok”; a medvetáncoltatás, a bohóckodás, a képmutogatás, a vásári bábszín-ház. Újabb kori eredetű a lakodalmi szerepjátszás, mikor is a vőfély magára vállalva a fiatal pár, a szülők, testvérek, szakácsnók szerepét, helyettük mondja az illő mondandót. Hadd idézzem egy kapuvári lakodalmas rigmus négyesorosát:

„E pohár bort egy kislyány att,
Hogy szoknyáját jó főhajtsam.
Köszönöm a szüvességét,
Hogy én vegyem el a szüvességét”

A hivatásos színház megengedheti magának, hogy olyan legyen, amilyen. Nincs konkurrencia - legalábbis ami a játéktípust illeti -, mert valamennyi azonos szervezeti szabályok szerint működik, profiljuk lényegében egyforma. A magyar színházi élet valójában egyet-len nagy színház, amely különböző kör-nyékek, vidékek szerint osztotta fel ön-magát. És ezzel a saját normái szerint tökéletes intézménnyel az amatőrizmus nem veheti fel a versenyt. Nem is tudná, nem is akarja, nem ez a feladata.

- mondja a vőfély a koszorúslánynak, pohárköszöntőül is egyben. S ebben az idézetben egyaránt megtaláljuk a napjaink drámairodalmára jellemző paradoxont, groteszk elemet, obszcenitást (mely itt még vaskos, népi humor) s a szókimondást.

Válaszúton: a harmincas évektől a hatvanasokig

A népi színjátszás élményét-örömét nem pótolhatták a népszínművek, a daljátékok, de a „Gyöngyösbokréta” erőszakolt mozgalmá sem. A felszabadulás előtt csak a népi írók törekedtek - különösen Illyés Gyula - a helyzet megváltoztatására, arra, hogy segítsék a népi játék-szenvedély kielégülését. És a munkás-színjátszók. Először a Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiumának (Radnóti, Ortutay, Buday György, Tolnai Gábor köre) tagjaként tevékenykedett a színjátszás megújításáért, később Pesten új együtteseket alapítva, rendezve, meg tanulmányokkal is, Hont Ferenc. A fel-szabadulás utáni évek elsődleges fel-adata a hivatalos színház újáteremtése volt. Ezzel egyidőben a fényes szelek korszakában még diákok és munkások együtt fáradoztak a népi színjátszás újjá-teremtésén, de a „csasztuskakorszak” megakasztotta a fejlődést. Az ötvenes évek végén induló irodalmi színpadi mozgalom változtatott megint a helyzetet, újraindítva-gyorsítva a változást. Országszerte sorra alakultak a színpadok művelődési házakban és iskolákban, könyvtárakban, gyárakban, egyetemeken. A lelkesedést aztán megtorpanás, meg-állapodás követte. Csökkent a színpadok száma, de ez egyszersmind együttjárt az igényesség növekedésével is. A tisztulás folyamatát sokan a mozgalom válságának vélték, s haldoklásáról beszéltek. A fesztiválok sikere beszédes bizonyíték

A mozgalom anyagi és személyi erőinek centralizációjára lenne szükség. Elszigetelt, kislétszámú, szerény költségvetésű csoportok fenntartása helyett lehetőséget kellene teremteni arra, hogy képzett szakvezetők irányítása alatt alapos, stúdióképzés vehesse kezdetét.

A „másik színház” lététől oktalanság tartani. Nem konkurrenciája, hanem szerves része lenne a magyar színház kultúrájának, s pedagógiai hatása a fiatalok számára a homo ludens egyik legszebb játékát segítené jobban érteni.